

Modulajra basi sansarali edukacija ko maskarutne sikalane

Skopje, februari 2024

I K E R I N

1 ULIPE

1.1 SO BEANINELAO SANSARALO SIKLOJBE?

2 MODULIJA BASI SANSARALO SIKLOJBE

2.1 BIZO MARIBASKIRI KOMUNIKACIJA

2.2 SAR VALJANI KANA AVAELA O KOFLIKTI

2.3 SAR VALJANI TE KERELPES MEDIJACIJA KO CHAVE

2.4 MARIBE THAJ NA MARIBE

3 TE KERELPES BUTI KI REALIZACIJA THAJ AHTIVITETIJA

Edukacija ko teme thaj ikerin taro sansaralo sklijbe bashi te realizirinelpes ki Makedonija taro nakle 1990 bers. Ola kerene sine buti bashi o vaktiko javera kotora ki purani SFRJ thaj palo o mariba ki Makedonija ko 2001 bers ar amen so djanaja, nekobor mila sikavne thaj javer edukativno kadar lele thanbarem ko jekediveseskoroa khoni leleten ko pobuter rabotilnice , kola so kergete ekspertija taro SAD, Evropa, opuvja taro regioni, a palo odovapobuter amare manusa tari Makedonija.

Isi pobuter materijala bashia akaja problematika

O sansaralo siklojbe ilo oficijalnikane kurikulum ki UR Makedonija, komaskarutne thaj ko fundavne sikalaane ko turlije momentija .Aakava materijali ilo pa da jekahdimi bashi oaglunipe e proceseskoro te siklovelpes bashi o sansari , so dji akana realizirinelpes thaj na pretedirinela te ovel siteza bashi o sa dji akanutne keriba buti. Akaja ili akarini te kuven sa o relevantna institucije kola sokerena buti ki akaja problematika thaj isi sote vakeren.

Amaro merako tano akava materijali e vakerde modulencar te dikelpes sar sajsarin posukar ahdimija ko aglunipe upri kolegaripe realiziribe e sansarale sklojbaske ko nastavna planja thaj programe ko mashkarutne siklane.

Palpalem keraja pobuter pak chak mila rabotilnice ko akala nakle 30 bersa o taktija kola ile kuvde ko akala, ni kava ahdimi agle nane te ovelsine kerdo.

Magava te vakera jek but baro oven saste sa okolege ko kova bila nachin dege aglunipe ki sansarali edukacija, sebepi so avdive keraja lafi thaj sa daja amenderakala chachikane teme te djan agle te buvlon vi te realizirinelpes kolejbe than ko oficijalnikane rashtrale sikalane kurkulumi thaj institucije.

O Avtojra

ULIPE

O manushipe agorkerela o avgo chereko taro 21 zamani . o sumnal avdive ilo turljabut javer taro vakti kana bijasalile pobuter sikavne ,kana sine kerde pobuter siklane .O klimatsko iranibe delamen ko djanipesar amen civilizacijavalani bareste te iraana amaro djivdipe.Sukipe bare pajna bare jagije ,bavljajna soodova ovela nevo normalnikano hali,sa odova ovela ko pobuter kotora kiplaneta.o relevantna procenke sikavena kaj kaj ki odoja linija sijem but palal, sar soj jek misal sokerena fosilna goriva.

Ko avdusutno dive ,kana o sumnalkova so araklovela ko pobuter problemencar thaj maribaja . O sansaralo siklojbe kelela chachikani rola ko tamikeribe I toleratnikani bashi o inkluzivno sasutnipe. O sansaralo siklojbena salde so vazdela e silken te aloven o kompleksno karakteri bashi o kofliktija,num akava kerel te vazdelpeso taktija sar te faisalinen o legere problemija,i siklana valani te ovelen takti bashi komunikacija thaj mashkar kulturakoro alovibe.Prekalo o siklojbe bashi sansario sikle ovena mincale bashi o baripe te keren jekutni buti thaj te sajдинen o trujalipe.O sansaralo siklojbe kerela azri e neve kustika te oven ahtivna dizutne / dizutnja,te oven taktlija sar shaj te anen aglunipe stabiliteti thaj sasaralo sasutnipe,kote saoren ka ovelen nijamija ko siklojbe thja jek ka jek shajsarin.

O naklo iskustvo so sinejamen I phademijavakerga amege I nauka kaj jek ka jek keribe buti kaj ile o chachikano palo lafi . Kugem ki era kana I veshtacko intelegencija kaj shaj sekole sikleske te del kvalitetno djevapi vakertuke ko sa o puchibna so dji akana sine sikavdo ko siklane. Sar o sumnal soj ilo palo e neve tehnologijaja so ote kuvena pobuter chave .

Sa djikote ko isto vakti isi bari fuhal ko pashe aglunipe sar vi o zaruri te lelpes javer pristap upri opredizvika trujal amende .Siklojbe taro lila ,shtampime japalem elektroska , vakertuke kaj odova ulo dosadno thaj dur e neve generacijake.O nevipe bashi o nevo siklojbe ile maj purane – Siklojbe prekali kelin , taro iskustvija prekalo o pandipe e javere manusencar thaj olegere problemija ,shaj salde prekalo jekutni buti ,siklojbe taro terne ,iteresna manusha ,thaj neve idola.

I rojlai sikvneskiri ko asavke tana na nashavgovena odova salde trampinelape.Tari haig e djalipaske,o sikavne ovena sajdime legarutne ,so dena dumo tolkujnena thaj sar olegoro nachin basi osiklojbe vi o nacin bashi I kritika thaj eticko gindipe sat te desvujnel.Meninelapes o djabe kori o siklojbe ,tari rojla te ove kreatori e sukare dizutnege ,kola so kakuven ko neve kerde jekina(dizja),I edukacija ovela nacin basi opstanok- prekali jekutni buti ,empatija,sar te ove djavaplja ,fuhalin basi o sasutnipe thaj shukar djivdipeki puv.Kosovremenikano sasutnipe taro neve pristapija ko siklojbaskoro sistemi ,akoavdive pobuter manusa kavakeren kaj” dur sijem odolestar” a bistraya agleder bis bersa pobuter cavena sinelen mobilna telefojna .O sumnal sigarutno trasvormirinelpes,I digitalizacija ili but pashe thaj e siklojbaskoro sistemi sig valani te oveljek ka jek e tehnologikakere tehnologijaja.

O sansaralo siklojbe taro leskoro anav shaj bagivale te asunelpe kaj tano antipod basi o maribe .thaj odovajtano numa nae ov jekutno serutno focus .Ako puchajamen kola teme ile sherutne basi siklojbaskoro sansari ,na dikajale sar cacikanopucibe – savoj tano o nacin basi osiklojbe basi koja bilo tema koba saj te pedjakeralen osiklojbe basi sansari ?

Ki odoja nasoka ilo vi kava bahani,te sajdinelpes o realiteti o avdusutnosiklojbaskoro sistemi ki rastra,o sasutnipe thaj thaj djivdipaskere thana ki evropa ilo po buvlo.Olakiri vizija te zurarele sikavnen ,te kuven taj te zaiteresirinen e silken,numa agleder ko sa te ciden o klasicnoulavibe thaj ohone maskar jek kojaver.Akava nane te ovel loko thaj khoni nae te oveldosalo basi o otpor ,numaov saj te ovel potikno so pobuter pristap ko sansaralo siklojbelokarela soj I popari buti e sikavnegiri,so nane te oven azri basioavutnipeko2024/25/26 bersa,a osiklane kalen cacikani taj sukar azri keribe basi o djivdipe tah o sasutnipe ko vaktikova so nane sar ka ovel.

So valanite oven o modulajra basi sansaralosiklojbe?

O sansaralo siklojbe ilo predizvik so ilo chachikano sar valani te sikavelpes ,te kerelpes vjavahari,sar thaj ko kova nachin kole djutaja thaj metodijaka kerelpes o vospitno siklojbaskoro sistemi,o sasaralo siklojbe tja ovospitanije shaj te kerelpes pada ko tikne bersha e chaveske ,dji koperde bersha e manusheske,numa akava akcenti ilo chivdo ko siklojbaskoro thaj vospitno bashi o sansari ko maskarutneterni sikle.

O sasaralo siklojbe ka del o avutne admija basi o siklojbe:

Interahtivakoro - siklojbe mashkar peste interakcii mashkar o sikle thaj javera so kakuven ko akava process.

Participativaipe - o sikle siklona e ahtivno siklojbaja thaj kerelale so formirinela o proces bashi o siklobe.O siklo nae predmeti so valani te ovelale djalipe japalem na kriticki ko process ko jekipe e sikavneja thaj e javere siklencar

Dzandipaskoro Sikljojbe

O process bashi o sikljojbe kola o sikle sikljona prekalo pumaro dzandipe (sikljona keribaja) te g'ndinelpes bashi o dzandipe sar te pandjre. **Avgo chavorikani ambasada ko sumnal 'Megjashi'** lpes o kerdo sikljojbe ko sekova diveseskoro realiteti.

Horizontalno

Ko process bashi transformacija I rolja e avtoriteteske ,pa chak e sikavnenge, kova vakerelapes kaj nane e siklengen , sebepi ko sakova hali shaj te sikljolpes chanlipe ja palem g'ndipe e sekole sikleske ko proces.

Tamikeribe vajvaharibaske

Of avela sar angrustik so nane but akate ko dzi akanutno keribe buti ko sikljojbe . Odova haljovelapes: sikljojbe ko jekhipe so kuvena saore ko akava process e sikljojbasoro korkori pes denape dumo, a I kompeticija ako isi ola valjani te ovela konkretno beani ; empatija ;tamikeribe ki pakiv;te fajsalinen o na razalipe thaj o konfliktija ko jekhipe te ljeljaren akava moment bizo te chivenja te den maribe

Bukjarnibaskoro orientiribe

Ko sa o kotora o proces kana avena jekhajak o bukjarnibe kola ile darhi bashi o sansaralo sikljojbe ,sar soj : jekhipe ko sa o manushikano sistemi , fuhalin bashi o kishle thaj o sajdipe o dostoinstvo jek palo javeri sar shaj te nashavelpes thaj te chinavelpes o maribe prekalo o tamikeribe I kultura e sansareske kote so o frustracije thaj o bihajljovibe fajsalinenapes thaj ola transformirinenapes sar shaj ten a de bilache lafija e javerenge so naelen baro chanlipe sar so isi tut .

Manginalo

Sebepi so o samalipe e chavengoro ilo chachutno sakova sikljojbe valjani te ovel dikljardo e chavorikane samalipaja . akava kuvela ko iranibe o metodija sar shaj ten a avel ki dosada e tikne maksmeske sar shaj te ovel kreatori ko oleskere kotora taro proces kova I of dzevaplija . Akava I ola fundavno thaj pozitivno adzakeribe ko sikle ko vajvahari tari ikerin ,numa thaj ko leskoro korkorutno sikljojbe kola ikerina valjani te sikljolen.

Anglunipa

Kova korkorutno metodi te kerel chanlipe kerela haz'ri e chaven sar te chivdinel sar t komunicirinel thaj jekhutni buti e javere manushencar

Digitalno sikljojbe

O chanlipe ilo khedimo sikljovibe, bajraribe thaj vajvahri kova so kerelapes lafi bashi digitalna aparatija sar soj desktop kompjuteri, laptopija,gogjavera telefonija , thaj javer tehnika tehnologija a so vajvaharinelpes bashi sar te koristinen o informaciska komunikaciska tehnologije sar shaj te arakelpes komunikacija thaj sar te kreirinen informacija ja palem shaj te drabarel ja te haljovel o dikitalno alusaribe, hiper tekstija ,multimedijakere tekstija . akava ilo po nevo vakti bashi o sovremenikano sikljojbe ko informaticko zamani so shaj te araken te keren analize procenka te legaren informacije ki digitalno Dzuta.

O chene taro modulja ile ikerde taro tradicijalnikano chanlipe e temencar so ile panle bashi o sansari, sherutno, numa nane panlo e biradzakere khedinencar ki Utarali Makedonija numa I ko javaera purane jugoslavijakere puvija isi asavke trendija . O bahani avela tari avgo chavorikani ambasada ko sumnal Megjasi numa dela dumo chiakanutni buti sa okolenge soj tane aktivna ko sansaralo sikljojbe .

O materijali dela 4 modulija tari umal sansaralo sikljojbe odola tane:

2.1

❖ Namaribaskiri komunikacija

2.2

❖ Sar te arakethut taro konfliktija

2.3

❖ Jekhajok bershengiri medijacija

2.4

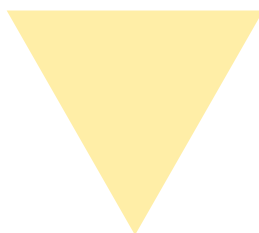
❖ Namaribaskiri thaj maribaskiri

O Modulja ka arakhljovent ko siklane thaj ko javera masharutne siklane te den inspiracija dejbe dumo te vakeren nesave ikerina, metodikane instrukcije e sikavnenge ,o strucna jekhutni buti thaj o vospituvacija ko siklanengere domija.

- Adjikerde rezultatija ilo te kerelpes praktichno materijalija so odoleja ka *anel poshukar sikljojebaskiri klima ,te huljarel mashkar chavengoro maribe thaj te ovel konstruktivno keribe buti olenkar*. Anavkerdo ,o aktuelna temija ka keren taro sovremenikane keribe buti e ternenge so ka chivelpes sigjarutni intervencija sar shaj te zurakerelpes o manushikano kapaciteti ko siklane thaj vi ko domija ko te so o sikle bajrona thaj sikljona te sikavalen kaj na valjani te marenpes so odoleja ka dalen sansari arakhibe bah loshajbe sekole sikle.

- O sansaralo sikljojbe sar nevo pristap lokhe shaj te sikavel kontra efekt ako oleske chigapes sar nevi dajatva . Valjani te ovel lokharibe bashi o sikavne sar shaj te ikljovent jekhajok bashi olengoro sikljojbe te praven drumo poshukar sikljojebaskoro ucibe, sar so vakerelepes bashi olengoro gndipe valjani olenge lokho te kuven ko internet ja palme veshtacka intiligencija kola ilo ko moderno trend.

- I realizacija taro modulja rodela te khuven o fundavne ,o mashkarutne thaj o uce sikljovne institucije ,e radjakere institucije , biradjakere khedina o dada thaj o dija thaj o javera so kuvana ko akava sikljojebaskoro sistemi ko avdisutno vakti.

2.MODULJA BASHI SANSARALO SIKLJOJBE

2.1. Bimaribaskiri komunikacija

O manusha so kerena sa dikhenapes ko akava termin thaj dajale o puchipe : sar mangena te kera lafi tumencar ? Taro amaro chandipe majbuter chevapija sine : mangava te sajدينenman sar manush , te shunenman te haljoben man so kerava lafi ako na haljovenaman na mangava te vakeren mange bilacho lafi , numa mangava te vakeren pumaro g'ndipe thaj zaruripe sar shaj te haljovamen po lokheste.

Amen daja vakeribe sar legarutni ideja ko akava modul.

I namaribaskiri komunikacia naje shukar komunikacija so sikljolapes ki godi odova vezbinelapes thaj bajrarelapes ako kereja odova sekova fare sa chi kote nane te ovel manushikani komunikacija . Te resarelpes akala veshtine thaj valjani vakti, na valjani te sigjarkerelpes thaj te delpes pulisaribe.

O namaribaskere komunikacije kerelapes ko sa sansarale sikljobaskoro, a ko shuro e vakteske pobuvle. Akava majshukar sikljolapes kana o sikle ka dikhen o shukaribe , o chacikano mangipe tari komunikacija kova so valjani te sajدينenpes o manusha.

O lafi Namaribaskiri komunikacija ili panli e sikljobaja e Mashal Rozenberg tari Amerika so of vakerela kaj I komunikacija koja ili ko haljovibe e duje manushencar thaj o vakeribe sar kerela lafi o manush thaj valjani te sajدينelpes , iako naelen jekhajak g'ndipe na valjani te aven ko konflikt ko sa ilo astardo kaj o namaribaskiri komunikacija , ko leskiri maj chachutni dzuta ili I funda ko leskoro sansaralo g'ndipe, buti ,sikljobe thaj veshtine.

Telo sansaralo sikljobe haljovelape odova so chinavelapes cidelapes huljarelapes sar shaj ten a avel ko maribe ki koja bilo dzuta . I umal taro bimaribaskiri komunikacija ili bari ki fundavnu dzuta koja so na rodela bare studije thaj salde valjani lungo vakteskiri praksa koja valjani te khedala ko nekobor karakteristike:

Aktivno te shune, te kerelpes lafi ko tlo anav(te cidetut tari generalizacija) te le hem te de informacije (komentarija, povelba ,thaj kritike).

Te de tutar tehnika bashi o *namaribaskiri komunikacija* kereja shukar mashkar manushikane vajvaharija ,lokjareja o turjarlape ki komunikacija sar shaj te kere o merako e individualno manushengiri thaj vi te sikavelen e manushen te na aven dzi ko mariba te ciden pumari chib taro koshibe a odoleja te bajrare I shukar pakjiv thaj o merako bashi komunikacija .

-O namanushikani komunikacija shaj te kerela kote mangeja, ko sikljobaskere institucije , ko manushikane vajvaharija, ko jerija, ko amala , ja ko javera . Sebepi bashi plo spashtalibe ili funda bashi medijacija te kere lafi keribe . Numa valjani te potencirina o sasuitne usulija thaj tehniko ki efektívno komunikacija so odoleja pandelapes haljovibaja o konflikt thaj olakiri transformacija ki medijacija.

- O namaribaskiri komunikacija lokharela o process bashi o trampibe o informacije dela dumo bashi o lokharibe thaj trujalibe tari komunikacija thaj dela e manushenge te keren lafi sar shaj te bajrarelapes I pakjiv thaj sikavela e manushen sar te cidenpes taro bilace lafija so odova kerela holi thaj maribe.

O rezultatija taro sikljojbe

Dzanipe thaj Veshtine

- O chanlipe bashi fundavni karakteristika bashi o namaribaskiri komunikacija koja dela dumo sar te kere kana avela o konflikt
- Haljoveja o zaruri sar valjani te kere bimaribaskiri komunikacija ko anglunipe e mashkarmanushikane vajvaharija .
- Haljovela o moment bashi namaribaskiri komunikacija e konflikteja .
- Haljovibe kaj o pharibe bashi komunikacija e javerencar shaj te ovel karana bashi dar frustracija thaj maribe .
- Indetifikujnelapes barijera prekalo komunikacija e javerencar
- Gogjaver ilo te kerel tehnike bashi o namaribaskiri komunikacija ko sakova diveseskoro chivdipe ple amalencar kola ile ko ista bersa (aktivno te shune , parafraziribe, rezimiribe, Me vakerava)

Stavija thaj uchipe

- Mincalinela bashi sasti thaj shukar komunikacija ilo te ove shukar shunavalo , ko than valjani te reagirine shukar ,te sikave empatija thaj haljovibe so mangena o javera te sikavelpes kaj isitut fuhal thaj sar valjani te ove konstruktivno
- Ljeljarela I interakcija tare solduje rigendar- sar so isile nijami taro javera te rodel chevapluko te delpeleske than taro javera te hoshalinel o interesija thaj o zaruribe.
- Haljovelape kaj o namaribaskiri komunikacija ili asertivno thaj empatija shaj odova techinavel o maribe thaj o agresivno vajvahari
- Mincalo ilo bashi o beani savo manush I tano of thaj so of ka kerel so ile panle maribaja mashkar olende

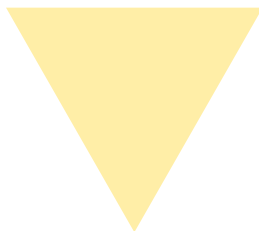

Ikerin taj poimija

- **O poimija thaj I karakteristika bashi o namaribaskiri komunikacija** (verbalno thaj bi verbalno komunikacija so kerelala ? numero e manushengoro , o than kote o vakti.soske I arada ,I rolja thaj o iskustvo e manushengoro , o baripe lengoro jekhajak manushikanipe ,partneribe , ile jekhajak so vakerena bashi peske thaj o shunibe e javerengoro so mange ilo odova shukare ja palem nane mange shukar I komunikacija e javerencar thaj I barijera bashi I komunikacija).
- **I tehnika bashi namaribaskiri komunikacija** (aktivno te shune ,parafraziribe, te odslikujne o moment ,te rezimirine o moment, te vakere o pravde thaj o panle pucibnja te kere fidbek te oveltut kontra informacija).
- **O elementija bashi o namanushikani komunikacija** - te dike dural so ovela ,indetifikacija bashi tle(hoshalina panle e observacijaja), indetifikacija bashi tle bukja te formuriline o rodibe(sar tu so dikljan o hali).

R.Br.	Kola tane o aktivitetija:
1.	<p>Komunikacija - ko duj turlija flipchart lila o sikle dena chevapi e pucibnjenge soj ilo mange shukar ki komunikacija e javerencar? Thaj soj nane mange shukar ki komunikacija e javerencar? O dende chevapija drabarenape plenarno thaj kerelapes diskusija trujal olende . ko agor shaj te ikatelpe nekobor bukja sar usulija, vajvahari,nijamale sar vajvaharinenapes ko vakti ki jekhutni rabotilnica ki kupa e modulencar bashi sansaralo sikljojbe.</p>
2.	<p>Efektivno komunikacija - ko power point prezentacija dikhelapes o vakeiba prekalo konkretna misajla usulija thaj tehniko ki efektivno komunikacija thaj odova: aktivno sunibe,parafraziribe,pravde \panle pucibnja, me vakerava rezimiribe demistifikacija. Palo sekoja kerdi tehnika kerelapes zadaca nekobore halencar kova o sikle valjani te den chevapi so ola valjani te keren akaja tehnika. Diskutirinelapes taro vakerde chevapija .</p>
3.	<p>Barijera ki komunikacija – Rodelapes 6 manushen kova so ka ahoven ki rota kaj ka diskutirinen ki tema kote bi dzana ki maturaško ekskurzija , so sakova siklo cidela jek lil so ote isi chivdo nesavi barijera angli o komuniciribe(kritikujnaja pucljaraja thaj namangaja ...)kana kerelapes lafi ki tema o sikle valjani te ikerenpes ko dende rolje t.s te koristinen o dende bariere. Ko agor kerelapes diskusija trujal o iskustvo,o nabljuduvacija civenalen ko hali te pogodinen koj savi barijera koristinge kaj kerelapes panlipe e sakova diveseskere chivdipaja.</p>
4.	<p>Furtuna taro gogjaveribe : I namaribaskiri komunikacija – e flip chartereskoru sikavno beaninela asocijacija so lena than ki tema <i>namaribaskiri komunikacija</i>. ko agor kerelape diskusija trujal o dende asocijacie kozom thane ola ko odova than ko lengere sakova diveseskere komunikacija thaj so valjani te kerelpes bashi I kultura bashi namaribaskiri komunikacija .</p>

5.	<p>O keriba o modejla thaj o seirdjiluko-indetifikacija ... Ko nekobor kupe taro sikle delapes lege taro duj dji ko trin scenarija kola ka oven sikavde nekobor problemija.I buti e kupegiri ilo te keren o modeli seirdjilski inetifikacija taro hosale- inetifikacija basi o dejba – rodipe thaj te gindikeren sar ola ka vakeren odova. Kerena jek misal so vakeribaja ko sakova admi so vezbinelapes e siklencar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Seirdjuluko basi odova so ulo, bizo odova te kerelpes pulisaribe ,vakeribe adalatibe (misal o siklo na legarela lugo vakti kerutni buti) • Indetifikacija basi o hosalipe pale e opservacijaja.pumare hosalinahosalinenape sar cudime, omalovazimo vakerdo bilace lafencar:Me hosalinavaman bi hosalo sebepi so na legarela kerutni buti,japale na agorkerela bukarni dajatva; • Indetifikacija basi (avtonomija,sajdipe,fuhalibe),na thaj javerege Anavipaja ,agar bi vakerela o sikavno buti mage cacutno sar o silko ,mle sikle te keren pumaro potencijali te djan agle tari matematika. • Te kerenpe o rodipe sar soj amare opservacije,hosalipe thaj zaruripe.O rodipe na ne sa ista e naredbaja:kola so civena e manusen ko otpor thaj cinavena i komunikacija.O rodipe ilo kana saj te astaren o palo lafi oja ja na ,i misal e sikleja bi ovela agar: Magava ko avutnipe o zadaca tari matematika basi kerutni buti te faisalinelen nicala thaj ko vahti te ovek kerde.
6.	<p>Fidbek(irami informacija). Vakerinelape i prakrt ko fidbek,kola tane o nijamalipe thaj soske ola tane kerde . Palo odoa saore ustena thaj ohrabrinenape te len than ko odola cave so lena tan kola so mageba te den olege fidbek japalem so magena te len oledar fidbek.</p>
7.	<p>Reflehsija. Ko agor tari sekoja rabotilnica kerelapes reflehsija prekalo diskusija ko avutne pucibna:</p> <p>So keraja avdive? Sar hosalinenatumen? So siklilen? Sar saj odova so sikllen te vakeren ko tuumaro sakova diveskoro djivdipe.</p>

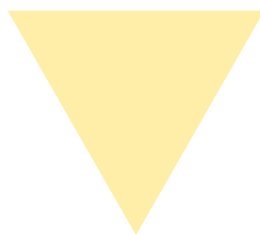

2.2.sar valani te keren buti e konflikteja:

Ovoj modul kerena buti e kofliktencar ,o halija kova o zaruri sa e manusege so lena thanko vjavahari nane hosalime ,a odova zakaninelapes te peravelen ,pa cak te kerele ko maribe akava vjavahari. A i aidj tani relativno tani nevipe,ako o kofliktija sine sekana interesno e manusege.Esapi kerelapes kaj o surakeribe datirinela tari avgo sumnaleskoro maribe,a i cacikani funda tari akaja vidjalukoskiri umal kerdi pali dujto sumnaleskoro maribe.Basi akaja umal vakerenape turlije terminologije,maj vakerdo termini iilo te faisalinelpes o koflikti,numa odovaj ilo basi alovibe kaj o koflikt saj te faisalinelpes te iranelpes o hali agli o koflikt .Pobure sundo o termini trasformacija e kofliktiske so sikavela dinamicno dimezija te trampinelpe (o kvaliteti) o vjavahari ko koflikti thaj o iranibe so ov legarelala.A akate amen daja o termini sar te upravina e kofliktencar,so isijamen arada kaj ka ovel posukar e siklege thaj e sikavnege thaj ka kerel te pakalpe kaj saj te upravinelpe e kofliktencar , a na kaj valani te upravinen amencar.

Maj cacutno kotor te cidelpes i stigma taro koflikti, so kerelapes i percepcija basi negativni,ako isi amendar isi but asavke, sakova dive e majpase manusencar.O kofliktija ile normalna taro djivdipaskoro hali kova nane kvalitetetno djivdipe. Salde o koflikti nan e problemi,numa oleskere potecijala basi o maribe,pagiba ja peribe o dostoistvo,pa cak e zivotoske e javere manusegoro.oO upravuvajne e kofliktencar esapi ilo basi o avutne admija palo na maribaskere komunikacijake te tamikerelpe jekina tha vjavahari kola tane fundame ko liparibe te cinavelpe o maribe.

E siklegere kofliktija ovena kana o cave ile ko atak taro jerija ,ilaco iskustvo ko siklane , ista bersegere cave so marenapes puberteska predizvikija... bizo pakiv cidelapes kori peste ,alcohol(so dela takti japale so vakereleapes kaj ov vise barilo) droga,pasipe tha sudro sastrope!...So po pase thaj na kriticko dikibe e medijumegoro,o kriminalna seriie,ekstremno maribe – kova so dikena so sunena ko medijumija saj te keren agresija ,eksplozija tha maribe.O kofliktija ovena kana o siklo ko maskar cidimo taro trin riga: tari siklana taro jerija thaj oleskere amendar.

Djanipe thaj vestine

- Djanipe basi karana kana avela o koflikti.
- Micala kaj o koflikti isila dikle thja na dikle riga.
- Saj te dikenpe turlije umajla taro vjavaharija kana isi kofliktna situacije Saj te indetifikujnelpe o riga taro kofliktija.
- Saj te pedjakerelpe o kofliktija kola ovena ko sakova diveskoro djivdipr(ko siklane , ko ker ,tha ko komsiluko);
- Isile godi te indetifikujnel o karane basi o kofliktija tha te pedjakeri o bihosalipe zaruripe ko kofliktija;
- Kerela turlipe maskar nesave kofliktija taro amare dji ko maskardjianipe.
- Isile godi te kerel o fundavne kujbaja ko kofliktija;
- Kerela o tehniko sar te kotrolirinel o kofliktija ,kola so dela dumo te arakelpe o itegriteti e manuskoro thaj o vjavaharija.

Stavija thaj cacutnipe

- Lelaripe o cacipe kaj o djivdipe bizo kofliktija nasti te ovel,odovaj tano kotor taro amaro djivdipe;
- Djanava kaj sakova koflikt isi maj ari duj riga;
- Mincaloj tano kaj valani te ove samalo ki komunikacija; Astarelapes basi o koflikt valani te ove komunikativno; Diklakerin sar valani te reagirinelpo athinela sar o koflikti ka faisalinelpes ja palem ka eskalirinel;
- Ka ovel gogaver kaj o manusa saj te oven thaj te diken javer cane thaj odova te ovel haig;

Basi o koflikti Ikerina thaj poimija

- **Poimija,dikina thaj prakt e kofliktege** (normalnikano kotor taro djivdipe,konstruktiven dekonstruktivno kujbeinterpersonalnikane kofliktija,kupe kofliktija).
- **Kofliktegere haiga** (tikne resursija,bi athinalo zuraripe – biosloska thaj psiholosko ucipe prioritetija).
- **O reakcije so sa ulo taro kofliktija** (djaja mujal ,cidipe,keribe lafi ,maraja maraja,maraja-nasavipe,keribe buti ,konzesus,kopromis,atakujbe/kelibe,mukibe)
- **Zaruripe thaj pozicija** (riga ko koflikti ,tana, so mageja?,zaruripe-Soske mageja odova ?
- **O faktojra so saamalinena o kofliktija** (percepcija/turlija dikiba agleder o iskustvija,stereotipija thaj predrasude)

R.Br.	Dikle aktivnostija
1.	<p>Poimija,dikina thaj prakt e kofliktege(normalnikano kotor taro djivdipe,konstruktiven dekostruktivno kujbeinterpersonalnikane kofliktija,kupe kofliktija). Kofliktegere haiga (tikne resursija,bi athinalo zuraripe – bioloska thaj psiholosko ucipe prioritetija). O reakcije so sa ulo taro kofliktija (djaja mujal ,cidipe,keribe lafi ,maraja maraja,marajanasavipe,keribe buti ,konzesus,kopromis,atakujbe/kelibe,mukibe) Zaruripe thaj pozicija (riga ko koflikti ,tana, so mageja?,zaruripe-Soske mageja odova ? O faktojra so saamalinena o kofliktija (percepcija/turlija dikiba agleder o iskustvija,stereotipija thaj predrasude) Numa ko potikne momentija alo dzi kopo pozitivali a asocijacija sar iranibe, properitet,magpie, alovibe,astaribe,progress t.a.Shaj te kerelpes lafi bashi pozitivna o samalipee koflikteske.</p>
2.	<p>I flip tabla jekhe linijaja jekh bari santa buzi (trujal so ilo baro flip charo ko mashkar cidelapes jek linija. E manushenge so lena than vakerelapes kaj jek santa buzi ili sar konflikti,so ko upruno kotor arakhljovela sa odova so dikelapes angli konfliktno hali, a dzi kote teluno kotor arakhljovela odova soj tano ko konfliktno hali,numa achola bidiklo.Numa ko agor kerelapes diskusija trujal ikerdi buti e ulavde analizaja odoleja so valjani te kerelpes buti ko teluno kotor tari santa thaj te praven pumare jakha, odova so shaj te kerelpes sar shaj te kontrolirinelpes o konflikti .</p>
3.	<p>E siklengge prezentirinelpes hali so lenge delapes portokalija kova so angleder del apes vakeribe kaj I pen thaj o pral ko isto vakti dzana te len o portokali sebepi so ola nashti razalinenape kuvela I trito rik-olengiri daj. Proverinelapes e siklencar sar I daj bi fajsalinela akava konflikti a palo odova doperelapes kaj majbuter I daj koja nane obudzimi bashi te fajsalinel o konflikti oj o portokali ulavelalen ko duj kotora.</p>
4.	<p>Ko akava buvljaribe vakerelapes kaj I phen mangela o portokali bashi I mortik sar shaj te kerel olear kolachija a dzi ko te o pral mangela o portokali bashi o soko(soske thano of but troshalo e sokoske). O vakeribe kaj I pozicija bashi o konflikt pucarelapes e pucibaja: so mangeja,a dzi kote o zaruri bashi o pucibe: soske mangeja odova? O ulavibe ekvas oleske ekvas olake ilo kompomisno fajsal(sekoj lelja odova,numa ola nashavge kandzi a kana pucharelapes o zaruri,shaj o solduj rig ate len 100% odolear so mangena taro barometer)</p>

5.	O sikle drabarena jekh po jekh pobuter vahtavija,a o sikle pali sekova vahtavi nidzalinenapes ko lungo ki jek linija e ekstremno ola razalinenape thaj na razalinenapes. Palo sakova vahtavi kerelapes lafi trujal o vahtavi so ola vakerena so g'ndinena kola so achona ko turlije linije o sikle so lena than ki akaja rabotilnica shaj te iranen pumaro than vi ko shuro e lafi keribaskere.
6.	Ko chifte ,o sikle lena jek jekhutni A4 pat'rn thaj jek penkalo ola isilen buti te crtinen jekhutno crtezhi so odoleja o solduj ko isto vakti ka ikeren o penkalo .angleder ko odova,garavdikane e sakole chifteske delapes ulavdi instrukcija(a jekhe manusheske so lela than ko akava valjani te crtinel scena tari dis bare zgradencar,a o javera manusha valjani te crtinen scena tari plaza). Ko agor kerelapes lafi sar bi kerena tumen ko akava konflikt,sar dzuta tari reakcija isi thaj sar ka ovel o agorime rezultatija.
7.	O manusha so lena than shunena tikni prezentacija kola tane o hainga bashi o konflikt. Palo odova o manusha so lena than ulavenape ko nekobor kupe. Sakoja kupa ikljovela jekh konfliktno situacija e bukjaja vi te vakerela prekalo o statui(sa o dzene tari akaja kupa ljeljarena ulavdi pozicija thaj ahovenena buzlije trujal 30 sekundija) pali sekoja statua kerelapes lafi kola thane o riga bashi o konfliktija thaj kola thane o hainga bashi o konfliktija.

2.3. Jekhajek bershengiri medijacija

I medijacija ili najpurani sar te kontrolirinelpes o konfliktija kote so kuvena o misidzije ,neutralna manusha, numa pashe dzi o konfliktna riga- ko isto ucipe taro tak'ti. Akava kujbe kerdilo buti salde sar project ko sikljobaskoro sistemi. O siklane ,sar than kote bajrola thaj socijalnikane baripaja ,thajnarela o numero e verbalno thaj fizicka konfliktija mashkar o sikle. Pobuter olendar ilo ko poharno inteziteti thaj shaj te esapinelpe sar astarinalo ko bijathinalo taro digra e anglunipaske ko sasto sasuitnipaskiri jekhin,numa ko potikno kotor, koj nae but diklo kerela kaj shaj te anel pobaro bilachipe ko manusha so lena than ko akava konflikti.

Ki sakoja intervensija e siklanakiri delape bangivalipe bashi o maribe kova I thano adava sar valjanutno , numa vi odova da anela dzi ko transformacija bashi o konflikt,salde tikne vakteske of cidelale thaj eventualnikane cidelale avrijal taro sikljovibe. I intervencija e pozoralenge ilo taro retributivo karakteri (o focus okolenge so kergje odova thaj I dzeza) isi pobuter misailja thaj ashunibe bashi o chachipe taro restorativna praktike (fokus bashi o kurbanu thaj o vajvahari bashi o riga ko akava konflikti)

O rezultatija taro sikljojbe

Dzanipe thaj veshtine

- Haljovelapes o process tari medijacija e chavenge so ile ko isto bersha thaj dzanena o shukaribe taro akava ;
- Kerena ulavipe mashkar o mistidzije thaj arbitiriba ;
- Kerena elementija taro proces taro maksimija so ile ko ista bersha medijacija ko sakova diveskoro dzivdipe

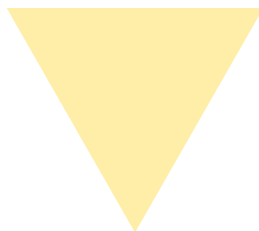
O stavija thaj uchipe

- Ljeljarelape kaj I trito rik valjani sikjarutne te fajsalinelpe o problem ;
- Mincalinela kaj I medijacija dela siguriteti, fajsalinela o problemi sar ola so mangena ;
- Ljeljarela kaj valjani te rodelpes mistidzija tari trito rik tegani kana o konflikti nasti te fajsalinelpe taro solduj riga;
- Ljeljarela kaj bashi akava process bashi medijacija kaj valjani te kerelpes buti, merako te fajsalinelpe o problem .ljeljarela I medijacija taro chave ko ista bersha sar shukar alo,astardo nacin sar te fajsalinelpe o konfliktija ki siklana/e sikljoj baskoro domi;
- Dela dumo bashi o proces tari medijacija ki siklana.

Ikerina thaj poimija

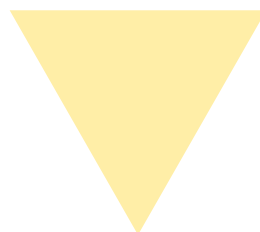
- O fajsaliba e problemengoro dejbe dumo tari trito rik (trito rik, medijator, mistidzija, arbitrator, medijacija, arbitraza)
- Chachipe bashi I medijacija usuli (korkorutnipe, neutralnost, pakhavalipe, panlo lafi bashi buti, veshtine bashi komunikacija, thaj n ate chivetut)
- O faze bashi medijacija (tamikeribe I atmosfera, definiribe o problem, opozicije e rigengiri, somangena o riga, reformulacija, brainstorming bashi I fajsal, anibe I prasiv, thaj te kerelpes I prasiv).

R.br.	Dikle aktivnostija
1.	Ko ari dikhena video kotora taro process tari medijacija. E siklenar kerelapes lafi trujal o karakteristike bashi akava proces. sokerela o medijatori thaj soske odova thano shukar?
2.	Kerelapes duj kupe taro trin sikle .jek trojka isila buti te simulirinel o proces bashi o fajsalipe o problemi so ka ovele dumo tari arbitara,a I javer trojka isila buti te simulirinel fajsal so ka del lenge dumo o medijatori /mistidzija . o riga ko akava problem isiolen lila taro opis e problemeskoro ,vajvahari olengiri rolja . o arbitari thaj sar o mistidzija isiolen nasoka ko jek taro lil taro odova tari olengiri rolja ko akava process. Kana ka vakeren o solduj simulacije,kerelapes lafikeribe bashi I rolja e arbitareskere,e mistidzijaske ,thaj o riga,sar vi o ulavibe mashkar o process tari medijacija thaj arbitracija.
3.	O sikavno vakerela tikne prezentacije taro faze tari medijacija-so ilo karakteristikno bashi kerdi faza,soka kerelpe ko avutne faze? Palo vakerina ki sakoja faza kerelapes simulacija ko kova momenti so lena than taro solduj riga thaj o medijatori , vakeribaja trujal sokerela o medijatori,so odoleja dobinelape(bashi sekoja kontrektno postapka).
4.	Vezbe bashi simulacija: kana kerelapes o chandipe taro o nakle arija,simulirinelapes turlije problemija ,sekana dikelapes o kupe taro diskusije trujal o proces.

2.4. Maribe thaj bimaribe

Akava moduli kerela buti haljovibaja taro turlije maribe , olengere karane thaj so ovela palo odova. Vi shaj te esapinelpe kaj akala teme kerenapes ko arija ki makedonijakiri chib. I istorija thaj o javera predmetija,isi olen turjaripe .akava moduli isile karana te vazdel e sikavne te shaj pendzarela o maribe ko turlije dzute thaj jek ka jekh te rodelpes alternative . Shaj o majshukar pristap ilo o sikljojbe sar te avelpe dzi ko sansari. O termini maribe ilo panlo e poimeja indetitet, dostoinstvo, bashi miro zuraripe,jekhina,sasuitnipe,thaj jekhutni buti. O namaribe ilo sekanutno anglunipe ten a kere dzungalipe e javere manushenge na salde oleske numa bashi te arakhelpe tumaro sastipe o sastipe e jekhinakoro kolate tu prepereja.

O rezultatija taro sikljojbe

Chandipe thaj veshtine

- Shaj te pandelpes o dzini bashi o maribe e sa e posledincencar kova so legarejale(angleder bashi o kurban, numa na samo olenge ;
- Angigarinela e na dikleng dzute bashi o maribe: emociolnikano ,verbalno ,kulturno struktarno, thaj ekonomski;
- Shaj te pendzakerelpes ako ilo korkori kurban taro maribe,kana of kergja ,I kana I tano tasviri ;
- Shaj te rodel alternative bashi o maribe,te iklolj tari rolja sartasviri thaj te reraljel I rolja sar aktivno dushmani ;
- Gogjaver ilo te pendzarel turlije dzute taro sajber –maribe ;
- Te pendzare corole kupe ko sasuitnipe,o na nijamalipe thaj I stigma upri olende;
- Shaj te haljove o potencijali bashi o maribe taro neve tehnologije thaj I veshtacko intiligencija.

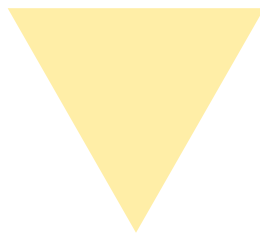

O stavija thaj uchipe

- Haljovela o cacipe bashi arakhibaskoro koristibe bashi o neve tehnologije(internet –socijalna mreze);
- Ljeljarela kaj valjani te arakhelpe,te rodel ple nijamija bashi sakova manush ;
- Ljeljarela kaj o na maribe ili funda ki sakoja sasti jekhin koja dzala angle kola o dzene hoshalinenape shukar , kerena lafi kvalitetno thaj tane jekhajek .

- **Soj odova maribe thaj kobor isi turlije mariba ?**
(fizicko, verbalno, psiholoshko, socialno, seksualno, sajber-maribaja , buling)
- **Soj odova namaribe ?** (namaribe, namaribaskiri akcija, thaj sansari)
- **Buling** (buling, maltretiribe, kurban, tasviri/mistidzija/ ikalimata, dzejljat/thaj bangivalo)
- **Koj kerela pritisok?** (socialnikano pritisok, jekhajak chavengere bersha sokerena pritisok)

R.br.	Dikle aktivitetija
1.	Ke flichareskorolil hramusarelapes o lafi maribe thaj o chave solena than dajalen motiv re den asocijacije bashi o lafi maribe .Palo odova kerelapes disuksija bashi o poim maribe thaj turlije umaloo bashi omaribe kova so ovela.od kana ka agorkerelpes o avgo kotor,javer flipchari-lil hramusarinelapes I ideja /misal bashi sa odova soj tano mujal e maribaske. Ko agor rezimirinelapes soj odova maribe,a soj odova na maribe.
2.	Ulavde ko nekobor kupe sikle ola isiolen angleder kerdo scenario kova so ka oven o situacije bashi o maribe. Ki kupa cave so lena than pandena pumare lafija sar ola ka glumirinen. Odkana ka odglumirinen kerelapes diskusija trujal kola taner origa, vajvahari I rolja taro hali e maribaskoro, so tari sekoja rik saj te kerel sar shaj te cinavelpes o maribe soske avela dzi ko maribe.
3.	Ko jek astali civelapes lila taro A4 kova so vakerelapes turlije pojave bashi o sasuitnipe ili turlije poimija. Sakova dzeno lela po jek lil thaj civela teli jek kontinium kova soj mariba ja na maribe. Od kana ka chivenpes o lila o chave so lena than ko akava samalipaja dikhljakerena ako ola esapi kerena kaj isi nesavo lil kaj nae chivdo ko cacutno than, ola lenale thaj civenale ko than kote so valani, ko agor kerelapes diskusija trujal taro odoa pojave kola so sine premestime.jek palo jek diskutirinelapes o momentija kola sine premestime . sebepi koni esapi kerela kaj nesave pojave ile pobuter ja palem pohari dzute taro na maribe.
4.	Ko nekobor kupe sikle lena po jek lil kolate dikena nesavi socijalno mreza (fejsbuk, snapchat,tiktok internet ,whatsup thaj javera) te keren buti te diskutirinen thaj te den kola sine potencijalno dar taro koristibe I platforma kola ile dende olenge thaj sar te manifistirinen thaj sar te oven prevenirime. Sakoja kupa prezentiranela pli buti so ka vakeren kaj so ka keren tikni diskusija.
5.	Prekalo procjektor dikena nesave kampanje kova so kerena ki amari puv . mukena video matrijali,numa dikenape vi o vizuelna momentija sar ola vakerena I poraka thaj ikerin thaj o bejanipe kova so bicavelapes ki nesavi celno kupa.

6.	<p>Saore acovena ki rota thaj drabarena ko hango o gili “ja opuli se devojce” . o sikavno pirela ko andrunipe e rotake ko nesavo vakti delalen bombonija nesave dzenenge tari akaja kupa bashi drabaribe I sakoja 15 sekunda ikalela je po jek e manushen so lena than ki akaja khelin/o aktivitetija rodelapes te beshen .agaar ko rok taro 2 dzi ko 3 dakikija kontinuirano dela pusako jekhen taro chaven so lena than ,a nesaven cidelalen tari khelin jek taro olendar angleder isirole buti te hramusarinel bangivalipe kola so o chave so lena than shaj te ovelen ko shuro e khelinake. Ko agor avgo dikelapes isi li bangivalipe palo odova kerelapes diskusija trujal I diskriminacija ko sasuitnipe so ulavde kupe kerena ko javera kupe/ o jekhutne thaj o chevapluko sar o dizutne valjani te ragirinen.</p>
----	---

3. Organizacija thaj realizacija/o shajdipe bashi realizacija

3.1 sar ki buti- preporake

Vakerelapes o thana te kerelpes so adale nacineja so ka beshen ki rota. Astalija taro riga valjanutne bashi buti e tikne kupengje, nesave ka oven preporacime metode bashi I buti :

- Presentacija tari video materijala ,power point prezentacije
- Khelin ki rolja /simulacija thaj momentija
- Buti ki kupa, ko cifte
- Analiza basi o tekstija
- Peribe o bukjarne lila thaj prezentiribe
- Prezentiribe o kupe e bukjake
- Misal taro realno civdipe
- Diskusija ko tikne kupe-plenarna diskusije(e saste kupaja)
- Bura taro ideje
- Barometer

3.2 Misailja bashi o aktivitetija

O vakerde misailja bashi o aktivitetija ovena bukvalno misal,o dende aktivitetija valjani te oven sar inspiracija bashi o dzute ko rabotilnice.ola nane hramusarde ucaribaja taro sa o kotora adaleske valjani samalipaja te sikaven angli o haz’ri keriba e rabotilnicengoro kola ile kotor taro akala modulija. Doperibe , shaj te koristenepes o javera aktivitetija kola ile ko jek o vakerde rezultatija taro sikljojbe.

3.3 Realizacija taro modulija

O rabotilnice kola ile ktor taro hramusarde modulija bashi sansaralo sikljojbe realizirin elapes ko mashkarutne siklane sar avrutne aktivitetija/proektnija aktivitetija,ko razalipe e nastavno planeja thaj programe ko mashkarutne edukacije.

I rolja e sikavneskiri:

O sikavno ko shuro ki realizacija ko akala modulija sikavela e sikavnen sar te fajsalinen o maj turlije konfliktna halija , angleder legarelapes ko majturlije teme panle e manusheja ,adolescencija,komunikacijaja, konfliktna chinavibe, vuhal ja hoshal e javereske .of planirinela o aktivitetija sar proektno aktiviteti avrijal taro sikljojbe,tromale siklengere aktivitetija.

V akerela o dive e arijengoro kana ka keren o aktivitetija kola so nane te oven pashe e michale nastavaja,nane te ovelenge pare e siklengere.kerelapes kupa kola so ka keren buti dela normalno upastvija thaj vakerela kaj ka oven loke o teme , I dinamika so dela drumo e silken angleder ko shuro e bukjake.

I rolja e sikleskiri:

Aktivno kuvela ko process te keren I ikeren , taro iskustvo e sikljobaskoro akaja ikerin kerelala e planeja prekalo I diskusija bashi ikerin/o iskustvo anela baro panlo lafi so sa ovela ko sasuitnipe /siklana.o sikle sikavela interest e kerel o pozitivna proektivakere discipline,bajrarella o veshtine bashi I fuhal thaj dejbe dumo,sajdinela o nijamalipebasho o vajvahari, sikavela misal bashi o pozitivno medel bashi oleskoro ponashiba ki siklana thaj avrijal olatar.

O modulija ile cacipastar but shukar bashi I sasti sikljovibaskiri populacija,ko koja bilo dzuta tari nastava ja palem avrijal tari nastavno aktivnostija. O sikle ile had'mlije te keren thaj te bajraren pumaro dzanlipe te ovelen pumaro stavi ko sakova diveskoro civdipe ,kova so odoleja ka ovel lenge but shukar sar te fajsalinen o konfliktna situacije ko siklane thaj avrijal thaj ko leskoro ponadarutni edukacija thaj profesionalno keribe buti.

Koj shaj te realizirinel o modulija taro sansaralo sikljojbe ?

O sikavne kola aktivno lena than ko pobuter obuke thaj isolen sertifikatija o avutne obuke:

- O treninzija thaj o obuke so ile panle bashi o tamikeribe o sansari, transformacija e konflikteske sar vi fundavno thaj angluno trening bashi sansaralo sikljojibe thaj sar te tamikerinelpes o sansari- so organizirinelale I chavorikani ambasada Megjasi ko pervarzija e programake sansaralo sikljojbe , I obuka bashi jekhajak chavorikane bersha I medijacija ko pervarzija na nekobor proektenge thaj obuke, so kerena jekhajak buti e partnerencar taro biradjakere khedina o ministeriumi bashi o sikljojbe biro bashi anglunipe ko sikljojbe sar vi avera obuke panle e temencar kola so kerena prekal o modulja bashi o sansaralo sikljojbe.

Ko mashkarutno sikljojbe

- O lideri /o programe bashi o modulja bashi MO ko mashkarutno sikljojbe shaj te realizirinelpes pashipaja thaj shukar standardencar te resarelpes dzi ko mashkar siklanengere terne ko siklane thaj ke siklanengere domija. O dopheribe ko ikerina thaj o poim taro lengoro baripe thaj so mangena o mashkar sikljengere terne (misal, ekstremna bukja so lengarenalen ko maribe, ekstremizam, maribe thaj bilaco karakteri mashkar o terne so marenapes curikencar thaj shudre shastrencar).
- I modularno programa ko mashkarutne siklane shaj te oven shukar legarutne ko rabotilnice thaj ko obuke e sikleng bashi olengoro chanipe baripe sar te keren I prevencija thaj te cidenpes taro maribe. Sekoja siklana isiolen baro anglunipe ki olengiri realizacija. Nesave siklane dzi aknaa isiolen vazdimo pumare programska aktivnostija .
- Ola shaj te realizirinen avrijal taro nastavno programa kova so ka kerel buti olencar o sikavno . nesave modulija shaj te realizirinenpes sar programa ko strucna siklane kola so kerena programe vi so planirinena (sar misal sansaralo sikljojbe), pali rik thaj lila ko centari bashi strucno sikljojbe dela plo gn'dipe dzi ko biro. Bashi gimnazija, isi web rik ko BRO programa bashi proektna aktivitetija. Kova shaj te ikeren I tema tari umal sansaralo sikljojbe . shaj te len o vakerde modulja kova so shaj te kuven ko pervazija ke bersheskoro fondi taro arija e sikavneskoro.
- O sikle lena than ki realizacija e programake a olakere aktivitetija dokumentirinenapes ke siklengoro portfolijo ja palem lena preporaka ,gn'dipe bashi o spashtalo agorkerdo proekti.
- E bersheskiri programa bashi buti ko sikle, tromale siklengere aktivitetija lena than ko proekti ki tema, ke partnerengiri realizacija e dizutnengere sektoreja.

3.4. Usulija e bukjakere

Inkluziviteti

Jekhajak mashkar o dzuvlja thaj o mursha ko senzitivnost

Interkulturakoro

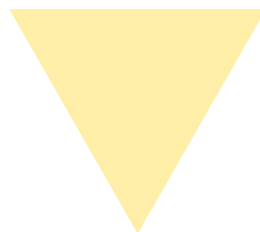
Integracija

- O sikavno valjani te ovele inkluzivno ki buti thaj te kerel I realizacija taro modulja , te dzan sa o sikle ko aktivnost,te len than fizicko ,te oven kognitivnathaj emocionalna , te oven akgazirime ko sovremenikakere metodija e bukjake(individualizam ,diferencijacija, timsko buti ,jekhajak sikljongiri dejbe dumo,)

- Jekhajak te kuven o sikle so ile sakati ,a o sikavne olen te ovelen jekhajak tretmani sar o cave agar o chaja so odoleja legarena fuhel ten a ulaven tari khelin thaj taro vezbe mashkar o mursha thaj o dzuvlja tena delpes olenge stereotipne rolje,angleder te kerelpes olenge shajdipe bioloshka thaj psiholosko anglunipe sar vi socijalnikani inkluzija.

- Ko pobuter chibjakere siklane kerelapes pobuter taro vezbija thaj aktivitetija te realizirinelpes ko jekhipe , te heminenpes o sikle taro pararelke , te hemienpes o sikle taro turlije etnicka chibija a majcace ilo bashi o kupe aktivitetija tari khelin,so odoleja arakelape o mashkar etnikakeri jekhutni buti so odoleja preverinelape e mashkar etnikakere kelina.

- Kana kerenapes o aktivitetija valjani te samalinelpes ko sa o etnicka chibija te chalpe lenge saj dipaja,o aktivitetija te kerenpes ko sa I cibija so odothe ka len than 2 sikavme kola so ucharena o turlije etnicka chibija.

Dendi literature

- Rosenberg, M.B. Nonviolent Communication: A language of life. Encinitas.CA: PuddleDancer Press,1999.
- Uzelac M bashi o svemir lavzako mangipaskoro fajsal maribe, ko fundavno thaj mashkarutno sikljojbe. Zagreb: tikne had'mija o mashkar bashi I kutura sansari,bashi o namaribe, 2000.
- Vukosavljevikj,N. namaribe? Anglo lavzako bashi treningja taro na maribaskoro keribe buti bashi o konfliktija. Beograd: Centari bashi na maribaskiri akcija,2001.
- Huljaribe o namaribe ko sikljane sar shaj te trampinenpes akala bukja.anglo o lavzako.kosiliumi e evropakoro 2006.
- Bozankic,E.thaj Sur.sikljovent bashi o sansari: analitikakiri thaj normalnikani podloga bashi dejbe uchiipe,ikerin thaj metodija taro sansaralo sikljojbe ko formalnikano sikljojbaskoro sistemi. Zagreb:Centar bashi sansarale studija , 2010 bersh .
- Trikjikj,Z.Koruga,D.;Vranjeshevikj J;Dejanovikj B;vidovikj S. anglo lavzako so legarena o rabotilnice tari umal bashi o sikljojbe thaj baripe ki medijacija –medijacija mashkar o ista bersha e chavengere . Forum ZFD&TCM&GTZ,2011.
- O sikljojbe bashi e chivdipaskoro baribe :angli lavzako bashi o sikavne taro mashkarutne siklane . Petroska-beshka, V, Negrievska, F, Balazhi, S, Nikoloski-Alusheski, S, Dedova , R, Skopje: biro bashi anglunipe e sikljovibaskoro 2011.
- Analiza bashi pucariba thaj keribe ko 5 siklane ko Skopje ko pervarzija e proekteske sansaralo sikljojbe (2011-2012) I avgo chavorikani ambasada ko sumnal Megjasi 2013 .
- Jovanova,S.E saore ki akcija bashi o arakhibe e siklanakoro . anglo lavzako Skopje: OBSE 2013 .
- Franovikj, I Vukosavljevikj, N. Bimaribaskoro anglo lavzako bashi o trening thaj thamikeribe o sansari. Beograd: mashkar o namaribaskiri akcija, 2018
- Kori o sansaralo sikljojbe .lavzako.avgo chavorikani ambasada ko sumnal Megjasi 2018 .
- Ko sansaralo ari . Anglo lavzako .sokerena forum ZFD , 2020
- Komparativno analiza-sansaralo sikljojbe 2011-2019 avgo chavorikani ambasada ko sumnal Megjasi 2020 .
- Raffai,A, Mladaneovska-Teshija, J Kersten S. Taro lil Citanka : Na maribaskoro- utopija ja prilika , Zagreb regionalno adresa bashi o namaribaskoro dzajbe 2022

Lele taro internet riga/o materijalija

<https://www.childresembassy.org.mk/>

<https://nenasilje.org/>

<https://www.cms.hr/>

<https://www.cnvc.org/>

<https://www.unesco.org/en/tags/peace-education>

<https://peaceeducation.org/>

<https://www.gppac.net/what-we-do/peace-education>

<https://www.economicsandpeace.org/>

<https://www.peacejam.org/>

<http://www.childresembassy.org.mk/content/pdf/ANALIZA%20mk%20KOMPLETNA.pdf>

<http://www.childresembassy.org.mk/content/pdf/Komparativnata%20analiza%20za%20na%20website.pdf>

<http://www.childresembassy.org.mk/content/pdf/Svi%20smo%20mi%20mk%20FIN%20.pdf>

http://www.childresembassy.org.mk/inrformator-br-37-ns_article-kampanja-za-nasilstvoto-ne-treba-da-se-molci.nsp

<http://childresembassy.org.mk/content/pdf/Svi%20smo%20mi%20mk%20FIN%20.pdf>

Anav: Modulija bashi sansaralo sikljojbe ko mashkarutne siklane

Sofka Koceva sovetnicka ki penzija, biro bashi anglunipe ko sikljojbe ,
Goran Bozicevic ,Institucija bashi sansaralo sikljojbe thaj keribe buti. Politike ko namaribe ,Osjek ,Hrvatska
Safet Balaski,sansarale aktivitetija
Sheruze Osmani Ballazhi, Doktori ke psihologikakiri nauka,Univerziteti ko Tetovo.

O modulja ile kerde taro rezultatija lugo bersheshkiri jekutni buti e Ministrijumeja bashi sikljojbe thaj vidjaluko tari Utarali Republika Makedonija,ko pervazija tari programa bashi sansaralo sikljojbe so ili ki avgo chavorikani ambasada ko sumnal "Megjashi".

Avgo chavorikani ambasada ko sumnal Megjashi

Dzade: Kosta Novakovikj Numero 22 a

1000 Skopje

Tel: +38922465316

E-mail:info@childrensembassy.org.mk; peace@childrensembassy.org.mk

Ikalin : Dragi Zmijanac, prezidenti thaj fundavno

O kordinativno timi bashi sansaralo sikljojbe : Safet Neziri, mirjana Zlatenova, Ljubisha Nikolikj , Natalija Klizevska, Blaga Paneva , Fatmir Hajdari , Dragi Zmijanac, Gordana Pirkovska Zmijanac

Redaktorija: Gordana Pirkovska Zmijanac, Fatmir Hajdari, Ana Bitoljanu , Jordanka Cerepnalkova Trajkovska thaj Ella Daalderop.

Akla modula ile irami ke Makedonijakiri chib Albanikani chib Khorahani chib sar vi ki Rromani chib. Ako valani akala modula te oven ko javera chibja kola so araklovena ki Makedonija hramusaren amege ko amare mejla:

peace@childrensembassy.org.mk

Japalem ko akava mejl:

peace@megjashi.org.mk

Supported with funds from the BMZ

Avgo chavorikani ambasada ko sumnal 'Megjashi'

Република Северна Македонија
Министерство за образование и наука

Republika e Maqedonisë së Veriut
Ministria e Arsimit dhe Shkencës

